

Balázs Gabriella: MESE A ZENÉBEN

- Gondolatok a zenehallgatásról - 2. rész

3. A zenetörténet korszakairól mesélhetünk a gyerekeknek az akkor élt emberek életén, szokásain és zenéjén keresztül.

A gyerekek többségét nagyon érdekli, hogyan éltek a régi korok emberei. Ezt is közelítsük a zene oldaláról. Biztos, hogy a többségük még soha nem hallott pl. gregorián zenét. Vigyünk el megmutatni egy gyönyörű régi templomról készült képet, meséljük el, hogy ott szólalhattak csak meg ezek a zenék. A szerzetesek hosszú ruhája is különleges, a mai gyerekek már csak kosztümös filmekben láthatnak ilyeneket. Mutassunk egy olyan hangfelvételt, ahol ezeket a csodálatos dallamokat éneklik. Az egyik leghíresebb gregorián a Dies Irae, de választhatunk másik, hasonló is.

Beszélgessünk a hallott zenéről:

- Kik énekeltek?

Csak férfi hangokat hallottunk, hiszen a középkori templomokban csak férfiak (valamivel később kisfiúk is) énekelhettek.

- Milyen a hangulata?

Ünnepélyes, méltóságteljes, esetleg szomorú. Ha jó élőzenei felvételt találunk, a templomi akusztika sajátos hangulata hatással lesz a hallgatókra.

- Értettük-e a szövegét?

Nem, mert nem anyanyelven adták elő, hanem az egyház hivatalos nyelvén, latinul. Ez bizonyos vallásokban a mai napig él, bár „holt” nyelv, tehát egyik országban sem beszélik.

- Hány hangot hallhatunk egyszerre?

Olyan, mintha egy ember énekelné, pedig több férfi együtt szólal meg, csak mindenki ugyanazt hangoztatja, ugyanaz a „szólamuk”.

- Miért énekeltek a templomban?

Ezzel Isten dicsőségét zengték, olyan szép szövegeket megénekelve, melyeket szebbnek tartottak énekelve előadni, mint egyszerűen csak felolvasni.

- Miért éppen gregorián a neve ennek a típusú zenének?

A VII. század elején Gergely pápa gyűjtötte össze és rendszerezte a latin nyelvű dallamokat. Neve –Gregorius- lett a műfaj elnevezése is.

Szerencsés, ha tudunk mutatni régi kottaképet, amit minden kottaolvasási tudás nélkül megcsodálnak a gyerekek, főleg, ha azt is tudják, abban az időben nem volt nyomda és könyvnyomtatás. A szerzetesek kézzel másolták hosszú hónapokon, éveken át a csodálatosan díszített kódexekbe, melyeknek a mai napig csodájára járnak az emberek.

Tehát legalább ennyi mindent lehet mesélni egy rövid műről is. Természetesen nem kell a sok információt egyszerre rájuk zúdítani, ha megtetszik a csoportnak a zene, úgymint többször meghallgatható, akár mi is bemutatathatjuk. Mindig csak annyit meséljünk, amennyit szívesen befogadnak. Az sem baj, ha bizonyos „titkokat” már csak az avatottabbak fognak tudni. Micsoda büszkeség, ha legközelebb az óvónéni helyett ő osztja meg tudását a

többiekkel. Hát még ha saját maga hall valami zenetörténeti csemegéről, amit elmond nekünk! Hatalmas érték, ezt érezze mindenki, előbb-utóbb ebben is megpróbálják egymást túllicitálni.

Természetesen csak példa volt ennek a gregorián dallamnak a megismertetése, később hasonló módon lehet egyéb korok zenéit bemutatni és elemezni.

4. Sok könyv foglalkozik zeneszerzők életével.

Sokszor a tudományos könyvek csak a száraz tényekre szorítkoznak, művek elemzésével, évszámokkal, Opus-számokkal, de ha sokat olvasunk, találunk olyan történeteket, amelyeket szívesen elmesélünk a csoportunknak. Így a gyerekek megjegyzik a zeneszerző nevét, s ha hallják a rádióban, TV-ben, boldogan rácsodálkoznak. Ez a néhány történet is érdekes, miután megosztjuk a gyerekekkel, érdemes rögtön zenét is mutatni az adott szerzőtől. Azt tapasztalom, hogy a legnagyobb sikert a híres zeneszerzők gyermekkori élményeivel lehet elérni, ez mindig közelebb áll a kicsikhez.

A legtöbb gyermekkori történet Wolfgang Amadeus Mozartól maradt fenn, hála a korai sikereknek, és a család hiteles dokumentálásának. Íme néhány:

- Három évesen a zongorán dallamokat keresett ki, leutánozta azokat a műveket, melyeket nővére tanult. Négy évesen megtanult hegedülni, anélkül, hogy erre bárki oktatta volna. Édesapja, Leopold Mozart tanítványai náluk vettek órákat, s Amadeus ott ült, akár egész délután, s leste

a tanítványok kezét... Öt évesen kiválóan zongorázott, s elkezdett komponálni. (Előbb ismerte meg a kottát, mint a betűket.)

- A salzburgi hercegérsek nem hitte el, hogy a gyermek tollából ilyen csodálatos művek születhetnek, ezért kitalálta, próba elé állítja a kis Mozart fiút. Úgy gondolta, majd kiderül, a műveket nem is Wolfgang, hanem az édesapa komponálta. 1767-ben egy teljes hétre bezáratta kottapapír, tinta és egy oratóriumszöveg társaságában. Nem érintkezhetett senkivel, ezzel biztosítva, hogy valóban az ő műve készül majd el. Végül az egy hét leteltével megvizsgálták az elkészült művet, s ez végre meggyőzte a hitetlenkedő hercegérseket is.

- Egy másik történet szerint Wasserburgban Leopold felvitte fiát az orgonához, s megmutatta neki a pedál működését. Woferl (édesapja becézte így) félretolta a zsámolyt, s apja legnagyobb döbbenetére rögtönzésbe kezdett, de úgy, mintha már hónapok óta azt gyakorolta volna.

- Közismert az az eset is, amikor Mozart Rómában járt, s a sixtusi kápolnában végighallgatta Allegri művét, s emlékezetből leírta az egyszer hallott, igen bonyolult –négykilenc szólamú- Misere-t, amit évente csak egyszer adtak elő, s a kottát a legnagyobb szigorral őrizték. Kiváló zenei memóriája korábban is feltűnést keltett, s útjaik során a különböző udvarokban ez alapján is próbára tették.

Szintén korán kibontakozott Johann Sebastian Bach tehetsége.

- 10 évesen árvaságra jutott, zenész édesapja 4 éves korától tanította zenélni. Megtanult hegedülni, csembalózni, orgonálni, és a zeneelmélet alapjait is megismerte. Gyorsan haladt, ám bátyja, Christoph, aki szülei halála után magához vette, előlről kezdte a zeneoktatást, az alapoktól kezdve. Nem törődött vele, hogy a kis Sebastiannak ez komoly szenvedést okoz, úgy gondolta, pedagógiai következetessége helyénvaló. Volt egy csodás kézzel írott kottagyűjteménye, a kor leghíresebb szerzőinek műveivel. Az anekdota szerint ezt véletlenül sem adta öccse kezébe, aki pedig azért könyörgött, hogy legalább egy pillantást vethessen rá. Végül a kis Bach elcsente, s amikor meglátta, azonnal elhatározta, lemásolja magának. Több, mint fél éven keresztül éjszakánként felvitte padlásszobájába, másolt a holdfénynél, majd reggelre visszatette, nehogy bátyja tudomást szerezzen róla. Már majdnem a teljes kötetet leírta, amikor Christoph egy éjjel rajtakapta lázas munkáján, s dühében a teljes másolatot apró darabokra szaggatta. De akkor lepődött csak meg, amikor másnap Sebastian a csembalón kotta nélkül előadta egyik művet a másik után. Zseniális memóriájával a hónapokig tartó írás során meg is jegyezte valamennyit. Ezenkívül bámulatos tökéletességgel játszott, ami arra készítette Christophot, hogy beismerje, Johann Sebastian Bach nem mindennapi őstehetség, aki már a legmagasabb szintű muzsikálásra érett, bár csupán 10 éves.

- Bachnak összesen 20 gyermeke született, ami akkoriban nem volt ritkaság. Az azonban már különleges, hogy közülük hárman kiemelkedő zenészek lettek, akik a következő zenei korszakba mutattak előre kompozícióikkal.

- Fiatal korában sokszor indult gyalogszerrel vándorútra, hogy a kor nagy orgonamestereit hallhassa. Minden mást feledve, télen-nyáron gyalogolt, sokszor 50-60 mérföldet is, de meg is volt az eredménye, megismerkedett a hírességekkel, technikai mesterfogásaikat megfigyelte, s olyan magas szinten elsajátította az orgonálás művészetét, hogy a legnagyobb élő orgonistának nevezték.

Bach kortársa volt Lully

- A legenda szerint kuktaként érkezett Franciaországba. Kisfiúként jó barátságba keveredett a vele egyidős, későbbi Napkirállyal. Itáliában népszerű tánclepipéket tanított a fenséges hercegnek, 11 évesen pedig már a királyi udvarban olaszra tanított egy hercegnőt. Zenélni tanult, s XIV. Lajos kegyenceként 16 évig a zenés színházak igazgatója, s a király komponistája. Új vezénylési módot talált ki: egy nagy bottal ütötte a taktust, így tudta a sok-sok hangszert együtt tartani. (Ma már a karmester pálcával irányítja a zenészeket)

5. A zenehallgatás nem csak a felvételről megszólaltatott művek hallgatása lehet. Az óvónéni éneke a legtermészetesebb és egyszerű módja új dallamok bemutatásának.

Az énekhang mindenkinél adott. A gyerekeknek énekeljünk olyan sokszor, amennyire lehetséges. Itt elsősorban nem olyan dalanyagra gondolok, amit velük együtt lehet előadni, hanem kifejezetten „csak” zenehallgatásként, nehezebben intonálható, díszesebb

művekre. Szerencsés, ha valamilyen közös tevékenység során jut eszünkbe egy népdal, s azt azonnal megosztjuk a csoporttal.

Nagyon jó játék a zenei klub szervezése. Mi ezt zenei kávéháznak hívjuk, a legtöbben borzasztóan élvezik a helyzetet. A játék lényege, hogy a terem átalakul egy múlt századi szalonná, ahol gyönyörű ruhás hölgyek és urak ülnek. Ehhez lehet képeket mutatni, bútorokról és házakról mesélni, s egyáltalán a régi kávéházi hangulatot megidézni. A kávéházban színpad is van, ahol zenei produkciókkal szórakoztatják a kedves vendégeket. Itt a gyerekek fantáziája beindul, mindenki szeretne részt venni a fellépéseken. Lehet énekelni egyedül, duóban, kis csoportban, tapsolni, illetve improvizálni és saját művet előadni.

Minden előadásnak taps a vége, hiszen a szalon közönsége hálás azért, hogy kávézás közben muzsikát hallhat. Ha jól irányítjuk a gyerekeket, elérhetjük, hogy igen színvonalas hangverseny kerekedjék, ahol az igényességre való törekvés megvalósulhat. Mindenképpen kapcsolódjon be az óvónéni is, érezzék a kicsik, hogy mindannyiuk közös ügye egy jó „kávéházi est” létrehozása.

Találjuk meg azt, ami a legerősebb zenei oldalunk; a kicsik ízlésformálásában ezek a produkcióink kiemelkedő fontosságúak lehetnek. Teremtsünk olyan hangulatot, hogy érezzék a különlegességét. Tanuljunk meg egy nagyon szép népdalt, vagy furulyán egy nehezebb művet. Ha hangszertudásunk megkopott az évek során, jó alkalom elővenni újra - higgyük el, nagy élmény nekünk is feleleveníteni, frissíteni tudásunkat. A gyerekek figyelme

a legnagyobb ösztönző erő, hogy ne csak az unalomig játszott 3 hangos gyerekdalokat fújjuk, hanem keressünk lejátszható, gyönyörű - pl. barokk mesterek - műveit.

Ha olyan szerencsénk van, hogy tudunk más hangszeren is játszani, vagy van ilyen kollégánk, mutassunk sok-sok élőzenét a csoportunknak. Semmilyen CD felvétel nem érhet fel az élőzene varázsával! Hosszú távon is legyen az a zenehallgatások célja, hogy a gyerekek (és szülők!) menjenek el szívesen komolyzenei hangversenyekre. Szerencsére számos neves karmester ad kifejezetten a legkisebbeknek szóló koncerteket, ahol rövid zenék hangzanak el, némi tolmácsolással.

A zenehallgatás nem passzív tevékenység! Sajnos könnyen ellustul az ember, ha csak „háttérzaj” minden zene! Soha nem lesz érthető a „hanghalmaz”, s nem is fogják igazán élvezni!

Nem csak zenei hangok vesznek minket körül, érdemes minél többet foglalkozni a hangokkal. Testünkkel is számtalan érdekes hang kelthető (ez már zenei „alkotás”): taps, csettintés, ásítás, dobbantás, sikítás...

Melyik gyerek tudja a legtöbb zajt felidézni? (Belső hallás és zenei memória vizsgálata) Ki emlékszik magas, mély hangokra? Milyen a villamos, a madár, a szél hangja? Számtalan ilyen játékot játszunk, használhatjuk a zenélés bevezetőjeként is. Ezzel a tudatos akusztikus figyelmet erősítjük, a passzivitás helyét egyre inkább az aktív hallgatás veszi át. Jó, ha elkezdik gyűjteni a hangokat, ez akár több hétig tartó játék is lehet. Ki tud holnapra hangokat gyűjteni? Persze elhozni nem lehet, ám pont

a reprodukálás különösen izgalmas. Lehet elmesélni, lerajzolni, bemutatni a nagymama régi lemezjátszójának kattogását, a hintaszék nyikorgását, apu horkolását...

Néhány gondolat a hangszerekről. Divatosak a ritmushangszerek, egyre több óvodában láthatjuk a ritmus-, és dallamhangszerek gazdag választékát. Nagyon jó, ha a gyerekek is próbálgathatják, de csak azután, hogy már megtanítottuk a pontos használatukat! (Ehhez nekünk is tudnunk kell a játékmódok csínját-bínját!) Tanítsuk meg, hogy nem mindegy, hogyan fogják, milyen erősen és milyen tempóban rázzák, ütik a különböző ritmushangszereket. Remélhetőleg tudunk dallamhangszereket is adni a gyerekek kezébe, ezeken az ügyesebbek már a tanult gyerekdalokat is kikeresgélnek. (Főleg, ha eleinte egyet-kettőt megmutatunk.)

Minden csoportban javaslom a hangszerkészítést, játékként. Nagyon élvezetes, és sokat tanulnak belőle a hangmagasságok és hangszínek törvényszerűségeiről. Ráéreznek a méret és a hangmagasság kapcsolatára: minél hosszabb egy cső, minél több víz van a pohárban, annál mélyebb a hangja. A hétköznapi életből is meríthetünk: a kisfiúk-apukák, a kismadár-nagy testű madár, kis autó - nagy autó hangját figyeljék meg. Ha ezeket az összefüggéseket megtapasztalják, később sokkal könnyebben megértik a klasszikus hangszercsaládok tagjainak hangszín-különbségeit is. A legszemléletesebb példa a vonósok esete: a hegedű kis testű, ezért magas a hangszíne, nagyobb testvérei, a brácsa (mélyhegedű), a cselló, illetve a nagybőgő fokozatosan mélyülnek.